

КЛЮЧОВІ ПОЛОЖЕННЯ ЗВІТУ

ПРО ПРОВЕДЕННЯ НЕЗАЛЕЖНОЇ ОЦІНКИ РИЗИКІВ СЕКТОРУ НЕПРИБУТКОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В УКРАЇНІ

у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення

ВЕРЕСЕНЬ 2023 - СЕРПЕНЬ 2024

Цей звіт був створений у межах проекту «Ініціатива секторальної підтримки громадянського суспільства України», який реалізується ICAP Єднання у консорціумі з Українським незалежним центром політичних досліджень (УНЦПД) та Центром демократії та верховенства права (ЦЕДЕМ) завдяки щирій підтримці американського народу, наданій через Агентство США з міжнародного розвитку.

ВСТУП

В умовах російської агресії проти України й зростання глобальних викликів, пов'язаних із протидією легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та розповсюдженню зброї масового знищення (ВК/ФТ/ФРЗМЗ), сектор неприбуткових організацій (НПО) в Україні стикається з безпрецедентними ризиками та викликами. Цей документ містить ключові результати та висновки незалежного дослідження, а саме комплексної оцінки ризиків сектору НПО в Україні у сфері протидії ВК/ФТ/ФРЗМЗ, яка врахувала як міжнародні стандарти, зокрема оновлену Рекомендацію 8 FATF, так і український контекст в умовах повномасштабної війни.

Мета дослідження — всебічний аналіз ризиків і факторів їх зниження в секторі НПО з охопленням різних категорій організацій, їхніх донорів і стейкхолдерів. Дослідження складається із шести взаємопов'язаних частин, які охоплюють оцінювання вразливості, загроз і ризиків за категоріями НПО, самооцінку ризиків організацій, опитування стейкхолдерів і донорів, а також аналіз факторів зниження ризиків.

Дослідження було проведено відповідно до [Методології оцінювання ризиків сектору неприбуткових організацій в Україні у сфері відмивання коштів, фінансування тероризму, фінансування розповсюдження зброї масового знищення](#). Цю методологію розроблено командою ЦЕДЕМ із залученням міжнародних експертів.

Оцінювання вразливості за категоріями НПО (Частина 1 дослідження) проведено протягом грудня 2023-червня 2024 років Фондом «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва за методологією ЦЕДЕМ, розробленою в межах проєкту «Ініціатива секторальної підтримки громадянського суспільства України».

Оцінювання загрози за категоріями НПО (Частина 2 дослідження), оцінювання ризику за категоріями НПО (Частина 3 дослідження), опитування НПО щодо їхньої самооцінки ризиків ВК/ФТ/ФРЗМЗ (Частина 4 дослідження), глибинні інтерв'ю з донорами та стейкхолдерами НПО щодо ризиків ВК/ФТ/ФРЗМЗ (Частина 5 дослідження), аналіз факторів зниження ризиків для НПО (Частина 6 дослідження) були здійснені командою експертів ЦЕДЕМ в період із вересня 2023 року по серпень 2024 року.

Звіт створений у межах проєкту «Ініціатива секторальної підтримки громадянського суспільства України», що реалізується ICAP Єднання у консорціумі з Українським незалежним центром політичних досліджень (УНЦПД) та Центром демократії та верховенства права (ЦЕДЕМ) завдяки щирій підтримці американського народу, наданій через Агентство США з міжнародного розвитку. ICAP Єднання несе повну відповідальність за зміст, який може не відображати поглядів АМР США або Уряду Сполучених Штатів Америки.

Цей звіт був створений у межах проєкту «Ініціатива секторальної підтримки громадянського суспільства України», який реалізується ICAP Єднання у консорціумі з Українським незалежним центром політичних досліджень (УНЦПД) та Центром демократії та верховенства права (ЦЕДЕМ) завдяки щирій підтримці американського народу, наданій через Агентство США з міжнародного розвитку.

РЕЗЮМЕ

Комплексне дослідження сектору неприбуткових організацій (НПО) в Україні, проведене в період із вересня 2023 року по серпень 2024 року з урахуванням міжнародних стандартів і поточного контексту, виявило низький загальний рівень ризику використання НПО для фінансування тероризму, відмивання коштів та фінансування розповсюдження зброї масового знищення (ВК/ФТ/ФРЗМЗ).

Опитана вибірка (185 організацій) забезпечує 80 % рівень упевненості в тому, що реальне значення будь-якої відповіді перебуває в межах ± 5 % похибки.

Ключові висновки:

1. Рівень вразливості більшості НПО оцінюється як низький у фінансовій та операційній діяльності та середньо-низький у статутній діяльності.
2. Загальна оцінка загрози для сектору НПО визначена як **низька**.
3. Виявлено складнощі у взаємодії НПО з банківськими установами, особливо щодо транскордонних операцій.
4. НПО застосовують різноманітні внутрішні заходи для забезпечення прозорості, масштаб і складність яких зазвичай корелюють із розміром організації та обсягом її діяльності.
5. 34 % опитаних організацій потребують додаткового інформування про ризику ВК/ФТ/ФРЗМЗ. При цьому відсутні державні навчальні програми для НПО щодо ризиків ВК/ФТ/ФРЗМЗ.

Основні рекомендації:

1. Відповідальним органам державної влади варто продовжувати розвиток системи інформування НПО про ризику ВК/ФТ/ФРЗМЗ.
2. Банкам, їхнім незалежним асоціаціям і НПО за сприяння національного регулятора доцільно вживати заходів для покращення взаємної комунікації з метою адекватного реагування на виявлені ризику ВК/ФТ/ФРЗМЗ і запобігання дерискінгу.
3. Відповідальним органам державної влади враховувати законодавство ЄС у процесі розробки та прийняття державної політики у сфері протидії ВК/ФТ/ФРЗМЗ, з урахуванням умов підготовки України до членства в ЄС.
4. Відповідальним органам державної влади у взаємодії з НПО доцільно розробити та запровадити навчальні програми для НПО.
5. Відповідальним державним органам варто організувати розроблення й впровадження заходів для запобігання необґрунтованому банківському дерискінгу, із залученням експертних НПО.
6. Відповідальним державним органам та експертним НПО необхідно проводити роз'яснювальну й інформаційну роботу серед НПО щодо необхідності впровадження внутрішніх політик, у тому числі добору персоналу, закупівель, антикорупційних заходів і практик публічної звітності тощо.
7. НПО рекомендується розглянути можливість імплементації внутрішніх політик з врегулювання конфліктів інтересів, проведення закупівель, добору персоналу тощо.

8. НПО доцільно проявляти проактивну позицію і брати участь в публічних консультаціях щодо формування державної політики в сфері ПВК/ФТ/ФРЗМЗ.

Дослідження надає комплексний огляд стану сектору НПО в Україні, враховуючи унікальні виклики воєнного часу й глобальні тенденції у сфері протидії фінансовим злочинам. Аналіз підкреслює важливість збалансованого підходу до регулювання діяльності НПО. Отримані дані слугують основою для вдосконалення нормативно-правової бази, підвищення фінансової грамотності та стійкості сектору НПО, а також посилення співпраці між державним сектором, НПО й міжнародними партнерами у сфері протидії ВК/ФТ/ФРЗМЗ.

ЧАСТИНА 1. ОЦІНЮВАННЯ ВРАЗЛИВОСТІ ЗА КАТЕГОРІЯМИ НЕПРИБУТКОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Опитування організацій громадянського суспільства задля оцінки рівня вразливості НПО щодо відмивання коштів, фінансування тероризму, фінансування розповсюдження зброї масового знищення в Україні

Резюме та ключові висновки дослідження

Опитування неприбуткових організацій з метою оцінки рівня вразливості щодо відмивання коштів, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення проведено Фондом «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва за методологією, яка була створена ЦЕДЕМ у межах проєкту «Ініціатива секторальної підтримки громадянського суспільства», який реалізується ICAP Єднання у консорціумі з Українським незалежним центром політичних досліджень (УНЦПД) і Центром демократії та верховенства права (ЦЕДЕМ) завдяки ширій підтримці американського народу, наданій через Агентство США з міжнародного розвитку. Всього опитано 185 організацій за випадковою вибіркою у проміжку з 23 листопада 2023 року по 15 квітня 2024 року.

Фінанси та операційна діяльність організацій

Згідно з опитуванням НПО, **рівень вразливості більшості опитаних організацій в частині фінансів та операційної діяльності можна охарактеризувати як низький**. Водночас присутня частина пунктів оцінки, по яких потенційні вразливості є вищими: від середньо-низьких до середніх. Цих вразливостей недостатньо, щоб вплинути на загальну оцінку, але на них потрібно звернути увагу детальніше. Йдеться про можливість фільтрації загроз з метою ВК/ФТ/ФРЗМЗ з боку партнерів, донорів, контрагентів та цільової аудиторії (середньо-низький ризик) та наявності прозорого руху коштів і незалежного аудиту (теж середньо-низький рівень).

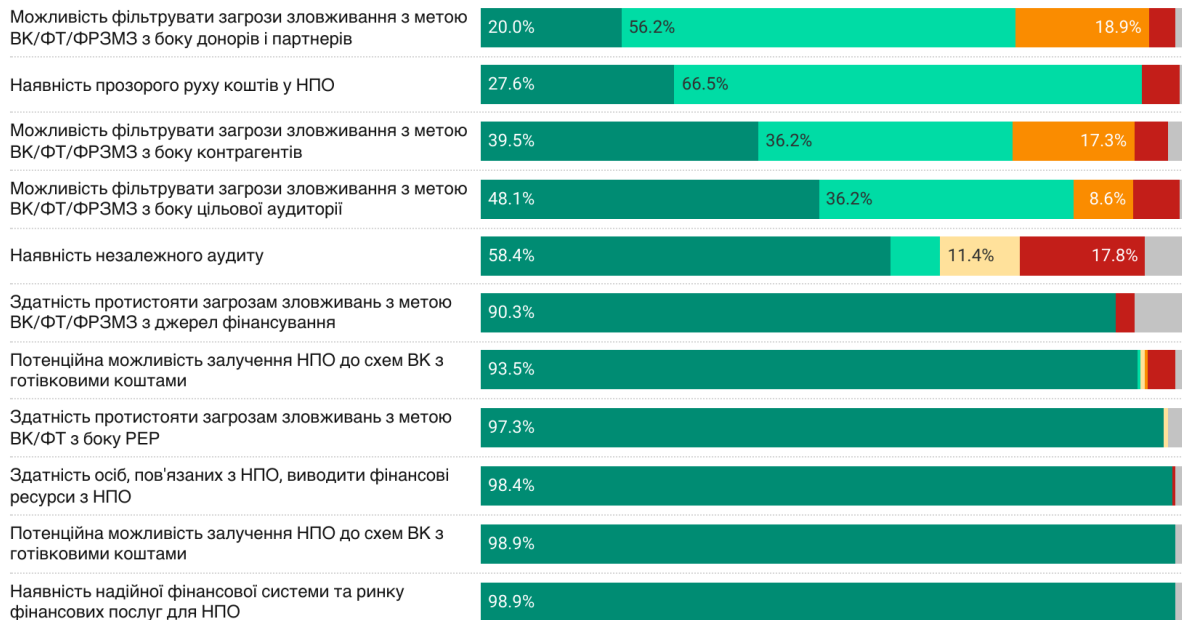
Якщо зупинитись саме на відсоткових значеннях, **вразливістю для опитаних НПО є відсутність незалежного аудиту** (18 % серед опитаних організацій були класифіковані до групи з високим рівнем вразливості). Водночас аналіз даних показав низький рівень потенційної вразливості більшості організацій щодо наступних аспектів: **зловживання готівковими коштами, виведення фінансових ресурсів пов'язаними особами та здатність протистояти загрозам відмивання коштів чи фінансування тероризму з боку політично значущих осіб (PER)**: щодо цих пунктів майже всі організації були віднесені до груп з низькою потенційною вразливістю.

Деякі потенційні вразливості для організацій можна класифікувати як середні. Так, у **45 % опитаних організацій є середній показник вразливості** (в тому числі середньо-низький та середньо-високий) у питанні фільтрування загроз зловживання з метою ВК/ФТ/ФРЗМЗ з боку цільової аудиторії. У **53,5 % є середній показник вразливості тих же загроз з боку контрагентів, а у 75 % з**

боку донорів чи партнерів. Також у двох третин опитаних організацій є середній рівень вразливості, пов'язаної з прозорим рухом коштів.

Опитування НПО щодо потенційних вразливостей у фінансовій та операційній діяльності організацій

■ Низький рівень вразливості
 ■ Середньо-низький рівень вразливості
 ■ Середній рівень вразливості
 ■ Середньо-високий рівень вразливості
 ■ Високий рівень вразливості
 ■ Не відповіли/важко ідентифікувати

Опитування проведено Фондом «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва за методологією, яка була створена ЦЕДЕМ в межах проекту «Ініціатива секторальної підтримки громадянського суспільства», який реалізується ІСАР Єднання у консорціумі з Українським незалежним центром політичних досліджень (УНЦПД) і Центром демократії та верховенства права (ЦЕДЕМ) завдяки щирій підтримці американського народу, наданій через Агентство США з міжнародного розвитку. Всього опитано 185 організацій у проміжку з 23 листопада 2023 року по 15 квітня 2024 року.

Source: CEDEM, DIF • Created with Datawrapper

Критерії оцінки рівня вразливості (Фінанси та операційна діяльність організацій)	Потенційний рівень вразливості (всі опитані організації)	Потенційний рівень вразливості (громадські об'єднання)	Потенційний рівень вразливості (благодійні організації)
1. Можливість фільтрувати загрози зловживання з метою ВК/ФТ/ФРЗМЗ з боку донорів і партнерів	Середньо-низький	Середньо-низький	Середній
2. Можливість фільтрувати загрози зловживання з метою ВК/ФТ/ФРЗМЗ з боку контрагентів	Середньо-низький	Середньо-низький	Середньо-низький
3. Можливість фільтрувати загрози зловживання з метою ВК/ФТ/ФРЗМЗ з боку цільової аудиторії	Середньо-низький	Середньо-низький	Низький
4. Здатність протистояти загрозам зловживань з метою	Низький	Низький	Низький

Цей звіт був створений у межах проекту «Ініціатива секторальної підтримки громадянського суспільства України», який реалізується ІСАР Єднання у консорціумі з Українським незалежним центром політичних досліджень (УНЦПД) та Центром демократії та верховенства права (ЦЕДЕМ) завдяки щирій підтримці американського народу, наданій через Агентство США з міжнародного розвитку.

ВК/ФТ/ФРЗМЗ з джерел фінансування			
5. Здатність протистояти загрозам зловживань з метою ВК/ФТ з боку РЕР	Низький	Низький	Низький
6. Наявність надійної фінансової системи та ринку фінансових послуг для НПО	Низький	Низький	Низький
7. Потенційна можливість залучення НПО до схем ВК з готівковими коштами	Низький	Низький	Низький
8. Здатність осіб, пов'язаних з НПО, виводити фінансові ресурси з НПО	Низький	Низький	Низький
9. Потенційна можливість залучення НПО до схем ВК з готівковими коштами	Низький	Низький	Низький
10. Наявність прозорого руху коштів у НПО	Середньо-низький	Середньо-низький	Середньо-низький
11. Наявність незалежного аудиту	Середньо-низький	Середньо-низький	Середній
Узагальнений рівень вразливості	Низький	Низький	Низький

Статутна діяльність та внутрішня політика

Згідно з опитуванням НПО, **рівень вразливості більшості опитаних організацій в частині статутної діяльності та внутрішньої політики можна охарактеризувати як середньо-низький**. Такий рівень потенційної вразливості є вищим, аніж у частині фінансів та операційної діяльності. Найбільш помітними вразливістю є відсутність інструментів запобігання нецільовому використанню ресурсів відповідальним персоналом (задокументовані правила врегулювання конфлікту інтересів, кодекс етики, стандартизовані фінансові процедури) та здатність НПО діяти прозоро (публічне звітування про діяльність та подання звітів до контролюючих органів).

Результати опитування показали, що **48 % організацій мають високий рівень потенційної вразливості через відсутність ефективних інструментів запобігання нецільовому використанню ресурсів НПО відповідальним персоналом**. Також 42 % опитаних організацій були класифіковані до групи з високою вразливістю щодо здатності НПО діяти прозоро, в першу чергу звітуватись про свою діяльність. **15 % організацій отримали високі оцінки вразливості щодо потенційних загроз зловживання з боку персоналу** (і ще 12 % отримали середні показники). **14 % і 18 % опитаних організацій відповідно отримали високі показники рівня вразливості, оскільки зареєстровані (або ж ведуть діяльність) в зоні бойових дій чи на окупованих територіях**. Також майже 20 % опитаних організацій віднесені до групи з середньою потенційною вразливістю щодо контролю над прийняттям рішень у НПО та доступу до інформації про бенефіціарних власників.

Результати опитування виявили низький рівень потенційних вразливостей у двох ключових аспектах:

1. Загрози зловживань з боку політично значущих осіб (PER);
2. Доступ до достовірних ідентифікаційних даних та інформації про бенефіціарних власників.

Опитування НПО щодо потенційних вразливостей у статутній діяльності та внутрішній політиці організацій

Опитування проведено Фондом «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва за методологією, яка була створена ЦЕДЕМ в межах проєкту «Ініціатива секторальної підтримки громадянського суспільства», який реалізується ІСАР Єднання у консорціумі з Українським незалежним центром політичних досліджень (УНЦПД) і Центром демократії та верховенства права (ЦЕДЕМ) завдяки щирій підтримці американського народу, наданій через Агентство США з міжнародного розвитку. Всього опитано 185 організацій у проміжку з 23 листопада 2023 року по 15 квітня 2024 року.

Source: CEDEM, DIF • Created with Datawrapper

Критерії оцінки рівня вразливості (Статутна діяльність та внутрішня політика)	Потенційний рівень вразливості (всі опитані організації)	Потенційний рівень вразливості (громадські об'єднання)	Потенційний рівень вразливості (благодійні організації)
1. Реєстрація на території ведення бойових дій чи окупованих територіях	Низький	Низький	Середньо-низький
2. Діяльність на території ведення бойових дій чи окупованих територіях	Середньо-низький	Середньо-низький	Середньо-низький
3. Наявність достовірних ідентифікаційних даних і доступ до інформації про бенефіціарну власність	Низький	Низький	Низький
4. Можливість фільтрувати загрози зловживання з метою ВК/ФТ з боку персоналу	Середньо-низький	Середньо-низький	Низький

Цей звіт був створений у межах проєкту «Ініціатива секторальної підтримки громадянського суспільства України», який реалізується ІСАР Єднання у консорціумі з Українським незалежним центром політичних досліджень (УНЦПД) та Центром демократії та верховенства права (ЦЕДЕМ) завдяки щирій підтримці американського народу, наданій через Агентство США з міжнародного розвитку.

5. Наявність інструментів запобігання нецільовому використанню ресурсів НПО відповідальним персоналом	Середній	Середній	Середній
6. Здатність НПО діяти прозоро	Середній	Середній	Середньо-низький
7. Здатність протистояти загрозам зловживань з метою ВК/ФТ/ФРЗМЗ з боку РЕР	Низький	Низький	Низький
8. Наявність контролю над прийняттям рішень у НПО та доступ до інформації про бенефіціарну власність	Низький	Низький	Середньо-низький
Узагальнений рівень вразливості	Середньо-низький	Середньо-низький	Середньо-низький

Рекомендації для НПО щодо подолання ідентифікованих вразливостей

Для подолання виявлених вразливостей, притаманних неприбутковому сектору, НПО:

1. Необхідно запровадити політики й практики перевірки своїх партнерів, донорів, контрагентів і цільової аудиторії.
2. Доцільно розробити й запровадити внутрішні правила врегулювання конфлікту інтересів для керівництва та персоналу організації.
3. Варто запровадити практику публічного звітування про свою діяльність. За можливості (і у випадку доцільності) рекомендовано проходити незалежний фінансовий аудит.

ЧАСТИНА 2. ОЦІНЮВАННЯ ЗАГРОЗИ ЗА КАТЕГОРІЯМИ НЕПРИБУТКОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Оцінка рівня загрози для НПО

За результатами комплексного аналізу всіх доступних джерел даних **загальна оцінка загрози для сектору НПО у сфері протидії ВК/ФТ/ФРЗМЗ визначена як низька.**

Особливу увагу слід звернути на такі правопорушення в сфері відмивання коштів:

- шахрайство;
- незаконне використання гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги з метою отримання прибутку;
- привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем.

В умовах військової агресії Російської Федерації проти України існує ризик використання НПО для її підтримки. З огляду на це оцінку загального рівня загрози щодо предикатних злочинів у сфері ФТ для сектору НПО було визначено **як середньо-низьку.**

Варто зазначити, що **оцінювання загрози для РО не було проведене через їхню відмову від участі в дослідженні.**

Загальна оцінка загрози для сектору НПО у сфері ВК/ФТ/ФРЗМЗ

Вид загрози	Оцінка для ГО	Оцінка для БО	Оцінка для РО	Загальна оцінка для НПО
Загроза за предикатними злочинами ВК/ФТ/ФРЗМЗ	Низька	Низька	Низька	Низька
Загроза за ПФО/ППД	Низька	Низька	невідомо	Низька
Загроза за категоріями зловживання	Низька	Низька	невідомо	Низька
Загальна оцінка загрози	Низька	Низька	невідомо	Низька

Рекомендації для подолання ідентифікованих загроз і підвищення коректності їх оцінювання

Цей звіт був створений у межах проекту «Ініціатива секторальної підтримки громадянського суспільства України», який реалізується ICAP Єднання у консорціумі з Українським незалежним центром політичних досліджень (УНЦПД) та Центром демократії та верховенства права (ЦЕДЕМ) завдяки ширій підтримці американського народу, наданій через Агентство США з міжнародного розвитку.

1. **Відповідальним органам державної влади варто додати додатковий критерій для збору статистичних даних** в існуючі форми про відповідні предикатні злочини, щодо того чи були використані для скоєння правопорушення НПО або чи були вони скоєні особами, що керують НПО. З цією метою пропонується внести відповідні зміни до форм комплексної адміністративної звітності. Це дозволить коректно оцінювати загрози для неприбуткового сектору.
2. **Відповідальним органам державної влади**, які мають повний доступ до інформації, необхідної для оцінювання загрози, потрібно:
 - попереджати сектор НПО про найбільш суттєві загрози й зміни рівня загрози;
 - надавати рекомендації щодо протидії та захисту від впливу таких загроз.
3. З огляду на стан війни, у якому перебуває Україна, **НПО** необхідно:
 - докладати зусиль для відстежування можливих загроз;
 - вживати активних заходів для свого захисту.

ЧАСТИНА 3. ОЦІНЮВАННЯ РИЗИКУ ЗА КАТЕГОРІЯМИ НЕПРИБУТКОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

У цій частині звіту представлено оцінку ризику для різних категорій НПО відповідно до класифікації FATF. Оцінка базується на результатах аналізу вразливості НПО (Частина 1) та оцінювання загроз для НПО (Частина 2).

Варто зазначити, що через відмову РО від участі в дослідженні (див. Частина 1 цього звіту) та брак інформації про ПФО та ППД, пов'язані з РО, **не вдалося оцінити рівень ризику для цієї категорії НПО.**

Методологія та репрезентативність вибірки

Згідно з Методологією оцінювання ризику сектору НПО у сфері протидії ВК/ФТ/ФРЗМЗ (Частини 1 та 2), **вибірка з 384 організацій** потрібна для забезпечення 95 % рівня впевненості з похибкою в межах ± 5 %. Ця кількість базувалася на даних Звіту НОР 2022 станом на 1 січня 2023 року, де зафіксовано 143 956 організацій (ГО, БО, РО).

У межах дослідження було опитано 185 організацій.

За даними ДПС, станом на 1 квітня 2024 року до Реєстру неприбуткових установ та організацій включено 101 тис. НПО досліджуваних категорій:

- 58,4 тис. ГО;
- 21,7 тис. РО;
- 20,9 тис. БО.

З огляду на оновлені дані репрезентативність отриманої вибірки було перераховано.

Висновок щодо репрезентативності

Опитана вибірка (185 організацій) забезпечує 80 % рівень упевненості в тому, що реальне значення будь-якої відповіді перебуває в межах ± 5 % похибки.

Оцінка ризику для ГО у сфері ВК/ФТ/ФРЗМЗ

Оскільки рівень вразливості ГО до використання з метою ВК/ФТ/ФРЗМЗ оцінено як низький, і рівень загрози теж оцінено як низький, рівень ризику для цієї категорії НПО в сфері ВК/ФТ/ФРЗМЗ оцінюється як **низький**.

Оцінка ризику для БО у сфері ВК/ФТ/ФРЗМЗ

Оскільки рівень вразливості БО до використання з метою ВК/ФТ/ФРЗМЗ оцінено як низький, і рівень загрози теж оцінено як низький, рівень ризику для цієї категорії НПО в сфері ВК/ФТ/ФРЗМЗ оцінюється як **низький**.

ЧАСТИНА 4. САМООЦІНКА РИЗИКУ ВІДМИВАННЯ КОШТІВ, ФІНАНСУВАННЯ ТЕРОРИЗМУ І ФІНАНСУВАННЯ ЗБРОЇ МАСОВОГО ЗНИЩЕННЯ НЕПРИБУТКОВИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ

У цій частині звіту представлено результати опитування НПО щодо їхньої самооцінки ризиків ВК/ФТ/ФРЗМЗ. Опитування проводилося з метою визначення рівня поінформованості НПО про ці ризики та їх оцінки в секторі.

Висновки за результатами самооцінювання НПО ризиків ВК/ФТ/ФРЗМЗ

34 % організацій потребують додаткового інформування про ризики у сфері ВК/ФТ/ФРЗМЗ.

Більшість респондентів оцінює ризик використання громадського сектору для ВК/ФТ/ФРЗМЗ як низький або відсутній, що вказує на потребу в додатковій просвітницькій роботі щодо потенційних ризиків.

Опитування виявило певні складнощі у взаємодії НПО з банківськими установами. Значна частина організацій зазначила про відсутність труднощів, тоді як інші повідомили про різні перешкоди, включаючи вимоги до документації та випадки відмови в обслуговуванні. Як наслідок, деякі НПО змушені адаптувати свої методи роботи й шукати альтернативні рішення.

Дослідження також показало, що державні заходи з протидії ВК/ФТ/ФРЗМЗ впливають на діяльність частини НПО. Респонденти відзначили вплив загальних і спеціальних нормативно-правових актів, а також фінансових обмежень. Це вказує на необхідність балансу між ефективністю заходів із протидії ВК/ФТ/ФРЗМЗ і створенням сприятливого середовища для діяльності НПО.

Рекомендації на основі результатів самооцінювання НПО:

1. **Відповідальним органам державної влади** рекомендовано розглянути можливість створення механізму інформування сектору НПО про ризики у сфері ВК/ФТ/ФРЗМЗ, у тому числі надання рекомендацій щодо протидії та захисту.
2. **Експертним організаціям** варто ініціювати та долучатися до організації просвітницьких кампаній для НПО щодо потенційних ризиків для сектору.
3. **Відповідальним органам державної влади та експертним організаціям** доцільно провести додатковий аналіз впливу заходів із протидії ВК/ФТ/ФРЗМЗ на діяльність НПО з метою виявлення аспектів, що створюють перешкоди, і розроблення підходів для їх мінімізації при збереженні ефективності протидії.
4. **НБУ** необхідно розглянути можливості для покращення комунікації між банками та НПО щодо проблем, ідентифікованих у цьому дослідженні, і шляхів їх розв'язання

ЧАСТИНА 5. ОПИТУВАННЯ СТЕЙКХОЛДЕРІВ І ДОНОРІВ НЕПРИБУТКОВОГО СЕКТОРУ ЩОДО РИЗИКІВ ФІНАНСУВАННЯ ТЕРОРИЗМУ, ВІДМИВАННЯ КОШТІВ І ФІНАНСУВАННЯ ЗБРОЇ МАСОВОГО ЗНИЩЕННЯ НЕПРИБУТКОВИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ

У контексті оцінювання ризиків ВК/ФТ/ФРЗМЗ для сектору НПО критично важливо розуміти перспективи й практики ключових стейкхолдерів.

Мета цього розділу — дослідити потенційні зловживання із боку НПО з метою ВК/ФТ/ФРЗМЗ, а також вивчити наявні практики протидії, які застосовують НПО або які вимагають від них донори.

Це дослідження проведене шляхом опитування українських і міжнародних донорських організацій, а також українських НПО, які спеціалізуються на питаннях протидії ВК/ФТ/ФРЗМЗ і протидії корупції.

Висновки за результатами глибинних інтерв'ю донорської спільноти та стейкхолдерів сектору НПО

Опитування донорської спільноти:

Донори повідомляють про проведення попереднього аналізу та оцінювання організацій-грантерів, а також вимоги до НПО щодо запровадження внутрішніх політик із протидії ВК/ФТ/ФРЗМЗ і фінансового звітування. Це є ефективним методом протидії ВК/ФТ/ФРЗМЗ усередині сектору НПО в Україні.

При роботі з Україною донори відзначають наявність складнощів у фінансових операціях, спричинених як законодавством України, яке обмежило транскордонні перекази, так і заходами фінансового моніторингу українських та іноземних банків. Зазначені проблеми охоплюють:

- ускладнення проведення транскордонних фінансових операцій;
- посилення банківських перевірок;
- збільшення операційних видатків;
- затримки фінансових операцій.

Опитані донори не повідомляють про відомі їм випадки використання українських НПО для цілей ВК/ФТ/ФРЗМЗ. Також відмічено брак інформації про роботу державних органів у цій сфері.

Донорські організації зазначають, що враховують невизначеність ситуації в Україні на найближчі роки. Вони передбачають:

- можливе ускладнення фінансових процесів;
- посилення контролю за фінансовими операціями НПО;
- потенційний вплив законодавства ЄС у межах євроінтеграції України;

- можливі випадки звинувачень у колабораціонізмі НПО, які працюють із бенефіціарами на окупованих територіях.

Рекомендації донорів для подолання викликів:

1. Варто посилювати міжсекторальну співпрацю.
2. Доцільно залучати зовнішню експертизу для підвищення спроможності НПО у сфері протидії ВК/ФТ/ФРЗМЗ.
3. Треба вдосконалювати практики перевірки партнерів НПО.
4. Донорській спільноті потрібно адвокатувати інтереси сектору НПО для оптимізації адміністративних процедур і створення сприятливих умов для діяльності НПО.
5. Необхідно розвивати інформаційну політику держави для підвищення обізнаності НПО щодо ризиків ВК/ФТ/ФРЗМЗ і методів їх мінімізації.
6. Варто адаптувати НПО та державні органи до умов воєнного стану шляхом розроблення гнучких механізмів фінансових операцій і звітності. Зокрема потрібно покращити правове поле НПО з урахуванням безпекових викликів, а також для створення більш сприятливого законодавства для їх роботи в умовах воєнного стану та по його завершенню. Серед іншого, законодавство у сфері встановлення кримінальної відповідальності за колабораціоністську діяльність, або критерії визначення юридичних осіб такими, що здійснюють терористичну діяльність, потребують максимальної конкретизації для унеможливлення подвійного тлумачення.

Опитування стейкхолдерів сектору НПО:

Більшість опитаних стейкхолдерів повідомляють про труднощі, пов'язані з обмеженнями на транскордонні фінансові операції та заходами фінансового моніторингу банків. Зафіксовано випадки, коли банки рекомендують використовувати готівкові операції замість безготівкових переказів, що потенційно підвищує ризики зловживань.

Опитані організації зазначають про застосування внутрішніх політик (щодо добору персоналу, закупівель, перевірки партнерів тощо) та дотримання вимог донорів для мінімізації ризиків у сфері ВК/ФТ/ФРЗМЗ.

Більшість респондентів відзначила обмежену кількість інформації від уряду щодо ризиків ВК/ФТ/ФРЗМЗ і заходів, спрямованих на інформування сектору НПО.

Загалом аналіз відповідей засвідчив високий рівень усвідомлення важливості запобігання ВК/ФТ/ФРЗМЗ серед НПО та наявність різноманітних внутрішніх механізмів для мінімізації відповідних ризиків. Це вказує на проактивну позицію сектору в питаннях протидії фінансовим злочинам, незважаючи на обмежену інформаційну підтримку з боку уряду.

Опитані організації прогнозують можливе посилення контролю над сектором НПО з боку державного сектору, наявність бюрократичних перешкод і недостатність прозорості комунікації зі сторони держави щодо нових норм законодавства у сфері ВК/ФТ/ФРЗМЗ.

Ключові рекомендації від стейкхолдерів:

1. Потрібно вдосконалити законодавчу базу у сфері протидії ВК/ФТ/ФРЗМЗ.
2. Необхідно запровадити електронні інструменти державної реєстрації НПО для зниження рівня бюрократизації.
3. Доцільно переоцінити ризики сектору у сфері ВК/ФТ/ФРЗМЗ.
4. Потрібно адаптувати банківські послуги до особливостей діяльності сектору НПО.
5. Варто покращувати міжсекторальну комунікацію.

ЧАСТИНА 6. АНАЛІЗ ФАКТОРІВ ЗНИЖЕННЯ РИЗИКУ ДЛЯ НЕПРИБУТКОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Аналіз факторів зниження ризику ВК/ФТ/ФРЗМЗ для різних категорій НПО критично важливий для розуміння ефективності наявних заходів із протидії та виявлення потенційних прогалин у системі захисту.

Цей розділ зосереджується на оцінюванні якості заходів зниження ризику для НПО, враховуючи визначення НПО, запропоноване FATF.

Дослідження охоплює два ключові аспекти: державні ініціативи й заходи, ужиті самими НПО на інституційному рівні. Такий комплексний підхід дозволяє сформулювати цілісне уявлення про стан захисту сектору НПО від ризиків ВК/ФТ/ФРЗМЗ в Україні.

Мета дослідження: оцінити якість заходів зі зниження ризиків за категоріями НПО, зокрема:

- якість державних заходів для кожної категорії НПО;
- якість заходів, ужитих кожною категорією НПО на інституційному рівні

Висновки за результатами аналізу факторів зниження ризику НПО

Аналіз державних заходів зниження ризику:

На момент проведення цього дослідження, попри відповідні рекомендації FATF, відсутні навчальні програми, затверджені державою, для НПО та донорської спільноти про ризики у сфері ВК/ФТ/ФРЗМЗ і шляхи їх подолання. Відповідних інформаційних матеріалів також немає.

В Україні відсутня державна політика, спрямована на сприяння становленню підзвітності, доброчесності й довіри громадськості до адміністрування та управління НПО, які працюють на території України.

Стандарти FATF встановлюють, що заходи із протидії ВК/ФТ/ФРЗМЗ не мають перешкоджати законній діяльності НПО; держави повинні мінімізувати негативний вплив, який такі заходи можуть мати на НПО.

На практиці застосування вимог цього законодавства разом зі спеціальним законодавством, яке регулює діяльність НПО, банківським законодавством, а також неготовність більшості стейкхолдерів застосовувати ризик-орієнтований підхід призвели до непередбачених наслідків, а саме — виникнення перешкод у діяльності НПО. Найбільш розповсюджені серед них — проблеми з банківським обслуговуванням і банківський дерискінг, з яким стикаються НПО.

Важливо: відзначається значний прогрес у процесі консультацій із громадськістю.

Рекомендації відповідальним органам державної влади щодо зниження ризику для НПО:

1. Доцільно розробити й запровадити офіційну навчальну програму для НПО на базі Академії фінансового моніторингу.
2. Варто розповсюджувати й підтримувати найкращі практики у сфері запобігання та протидії ВК/ФТ/ФРЗМЗ. Держфінмоніторингу доцільно інформувати НПО сектор про відповідні типологічні дослідження з метою підвищення поінформованості організацій про існуючі загрози шляхом залучення до інформаційних кампаній експертні НПО.
3. Необхідно провести комплексне незалежне дослідження явища банківського дерискінгу в Україні, на основі якого розробити й запровадити державні заходи для запобігання необґрунтованому банківському дерискінгу.

Висновки за результатами заходів зниження ризику, які запроваджують НПО

Результати проведеного дослідження свідчать, що НПО застосовують різноманітні заходи управління для забезпечення доброчесності й прозорості.

Особливості та якість управління НПО корелюють із розмірами організації (чисельністю персоналу й наявністю осередків) і масштабами її діяльності (фінансовим оборотом і розміром охопленої діяльністю території).

У великих і середніх за розміром НПО, що працюють із національними чи міжнародними донорами, зазвичай запроваджено:

- політики добору персоналу, які передбачають перевірку на предмет санкційних списків;
- антикорупційну політику та політику врегулювання конфлікту інтересів;
- практику звітування про діяльність і проходження незалежного аудиту;
- внутрішні політики закупівель.
- Натомість менші за розміром та локальні організації:
- можуть мати простішу організацію діяльності, з можливим залученням лише членів організації та волонтерів, без найманого персоналу;
- можуть не мати затверджених політик добору персоналу або проведення закупівель;
- можуть не проходити практику незалежного аудиту.

При оцінюванні якості управління (операційного, фінансового, проєктного) та аналізі впроваджених організаціями практик варто зважати на їх доцільність.

Локальні організації, які не оперують великими бюджетами, попри потенційно вищу вразливість, не обов'язково високоризикові лише через відсутність певних внутрішніх політик або незалежного аудиту. Їхня обмежена фінансова спроможність може знижувати їхню привабливість для зловмисних дій у сфері ВК/ФТ/ФРЗМЗ, що впливає на їхню оцінку рівня загрози порівняно з більшими організаціями.

Згідно з результатами дослідження, організації незалежно від свого розміру зазвичай подають фінансову звітність до фіскальних органів, якщо не є «сплячими».

Також організації запроваджують [практики перевірки](#) тих, з ким співпрацюють, [включно з міжнародними партнерами](#).

Рекомендації для НПО щодо заходів зниження ризику

НПО для зниження ризику бути використаними з метою ВК/ФТ/ФРЗМЗ:

1. Варто запровадити політику добору персоналу, яка передбачає перевірку кандидатів на предмет включення до санкційних списків.
2. Необхідно запровадити антикорупційну політику й політику врегулювання конфліктів інтересів.
3. Доцільно започаткувати практику регулярного публічного звітування про діяльність.
4. Рекомендовано запровадити внутрішні політики закупівель.

Паралельно з проведенням цього дослідження ЦЕДЕМ у межах проєкту «Ініціатива секторальної підтримки громадянського суспільства України» працює над створенням збірника найкращих практик у сфері запобігання та протидії ВК/ФТ/ФРЗМЗ для українського сектору НПО. Передбачається, що він надасть можливість малим організаціям за необхідності запроваджувати відповідні внутрішні політики, оскільки міститиме набір базових шаблонів документів, які можна адаптувати під власні потреби. Планується, що збірник також міститиме поради з покращення підзвітності й прозорості управління.